

מבוא לקראת עבודה מעשית עם נערים על תכנים של שוויון מגדרי

מאת: ד"ר ירון שוורץ

מטרתה של העבודה התהליכית בנוגע לשוויון מגדרי וגבריות היא להוביל את הנערים לטובת שלב חדש של מודעות עצמית ורצון להירתם לעשייה של צדק חברתי-מגדרי. עבודה כזו דורשת הרבה יחס אישי, גם כאשר עובדים בקבוצה.

מחנכים ומורים עסוקים בחלק גדול מהזמן בהתנהגות הנערים, רק שהדבר נעשה מהכיוון המשמעותי. מחקרים מראים כי הניסיון לכפות על בנים שינוי התנהגותי באמצעות חוקים וסנקציות הוא עקר, מכיוון שלא ניתן לטפל באלימות דרך אלימות, או לצמצם התנהגות אגרסיבית באגרסיביות. עבור הנערים, כל עונש, צעקה, השפלה, 'העמדה במקום' וכו', יוצרת חוויה מסוימת של אלימות, ומשם לא יכול להיווצר שינוי – כולנו (המורים-גברים שבינינו) למעשה היינו שם בתור נערים ואנו יודעים שישנם דרכים טובות יותר להתמודדות מאשר הקפדה על חוקי בית הספר. כיום, בתור מחנכים אנחנו יודעים שלחוקים יכולה להיות השפעה מסוימת, אך הם בהכרח מותירים תחומים מסוימים ללא טיפול. שימוש בחוקים לא יכול לשנות את הערכים שבשלם נער מחזיק בעמדה גזענית או סקסיסטית. במקרה הטוב, נער יבחר להסתיר את אותה התנהגות שידוע לו כי איננה מקובלת, אך בהעדר פיקוח ברוב המקרים אותו תלמיד יחזור לסורו.

לעומת זאת, הרעיון שעומד מאחורי עבודה ממוקדת בנושא מגדר וגבריות הוא לגעת בתחומים שהמחנך נאלץ להתמודד עמם כל הזמן, רק הפעם מתוך ניסיון לגרום לתלמיד לרצות להיות שותף בדרך ובעשייה. על-מנת להגשים מטרה זו יש לבצע את התהליך החינוכי-מגדרי בצורה שחושפת לנערים את הגבריות כתופעה רב ממדית שמציעה מגוון של אפשרויות לבחירת התנהגות שונה מהנורמה. התקווה היא שנערים ישאפו לשינוי לאחר שיבינו את היתרון הטמון בו עבורם. במצב האידיאלי, הם אף ישאפו להפוך לסוכני שינוי עבור חבריהם לכיתה ויהוו מודל חדש לחיקוי עבור קבוצת השווים שלהם.

צורות של שיתוף פעולה מצד הנערים

כאשר משוחחים עם מורים שכבר התנסו בהוראת תמות של גבריות ומגדר בכיתות הדילמה שחוזרת שוב ושוב היא כיצד ניתן להתמודד עם הבנים בקבוצה ש"ממש לא קולטים את המסר..." שהם "כבויים" או ש"לא אכפת להם". התשובה לשאלה זו נעוצה בהבנה הבסיסית שמורה צריך לאמץ לפיה התגובות של הנערים לעיסוק בתמות של גבריות ומגדר נמצאות על 'רצף', שתלוי במידת

הקושי שלהם להתמודד עם נושא כזה או אחר. תגובותיהם יכולות לנוע בין סירוב להאמין כי ישנן בעיות כמו אלו שהמורה מציג ועד לקצה השני בו יש הכרה ברורה בבעיה ואף שאיפה להיות מעורב בפתרונה. לכן, **שינוי מיקום העמדה של הנער על הרצף היא המטרה העיקרית של העבודה התהליכית בנוגע לתמות של גבריות ומגדר.**

אלו חמש התגובות הפופולריות ביותר מצד נערים לעיסוק בתכנים של גבריות ומגדר:

הכחשה - הכוונה לנער שאינו מצליח להבין כי פגיעה באחר/ת (לדוגמא) היא בעייתית. מבחינתו אין אלימות סביבו וגם אם הוא עצמו נוהג בבירונות הדבר נראה לו 'טבעי' ו'נורמלי'. נער כזה יטען כי איננו רואה את רלוונטיות של הנושא לגביו, ידחה את עמדת המורה וינסה להתעמת עמו. במקרה כזה אין כל אפשרות שתתרחש למידה.

טריוויאליזציה – נער שאוחז בעמדה זו מכיר בכך שיש התנהגות גברית שנושאת עמה פגיעה באחר/ת, אך הוא אדיש לכך: "אז מה?...!" או "ברור שמי שקרה לו (משהו רע)...ביקש את זה בהתנהגות שלו...". תגובות כאלו מצד הנער לרוב ילוו בניסיון להתבדח בנוגע לנושא או ליצור פרובוקציה שתפנה את תשומת הלב של שאר חברי הקבוצה אליו ולא אל המורה. לתלמיד כזה יש יכולת למידה מסוימת, אך לא רבה.

חולשה / היעדר כוח – נערים שמייצגים עמדה זו מכירים בכך שההתנהגות הגברית כוללת אלימות, הם אינם אוהבים זאת ואף סובלים במיוחד כאשר היא מופנית כלפיהם. הם יעזו להתלונן, אך ירגישו חלשים מידי כדי לנקוט עמדה של ממש ויעדיפו להמשיך ולחסות בצל קבוצת השווים בכיתה. כאשר ישאלו לדעתם הם יענו "אני לא יודע...!", ואם נלחץ עליהם האשמה תפונה לגורם חיצוני מסוים או כלפי 'הנורמה החברתית'. יכולתם ללמוד היא סבירה, אך הם יעדיפו לא להפוך את הידע לפרקטיקה.

הזדהות – נערים אלו מודעים לבעיות שהמורה משוחח עליהם ומעוניינים בשינוי. הם נבדלים מהקבוצה הקודמת בעיקר בכך שהם משתפים פעולה בשיחה עם המורה ומעוניינים בעיקר לדעת מה קורה למי שמחליט להתערב, כיצד הסביבה מגיבה אליו וכו'. תלמידים אלה מוכנים ללמוד עמדות שונות משלהם ומעוניינים לפתח כישורי התנהגות חדשים.

מוכנים לפעולה – נערים בעמדה זו ישאפו לשכנע אחרים להתערב וליצור שינוי חברתי. נמאס להם מפגיעות, הטרדות, בריונות ואלימות והם רוצים לעשות משהו בנדון. הם יציגו ידע וכישורים ויביאו אותם לידי שימוש. הקושי היחיד עמם הוא שלרוב הם יבוזו לאותם תלמידים שנמצאים בשלב ההכחשה, הם יראו בעיניהם כקבוצה של 'אידיויטים' (כמובן שהבנים המכחישים, יצביעו על 'משתפי הפעולה' כ'שפוטים' של המורה).

בטבלה הבאה מוצגות התבטאויות שממחישות את המטרה של שינוי מקום העמדה של הנער על הרצף:

רמת ההתנגדות	המסר
המכחישים	"זה לא קורה..."
	"זה לא משפיע עלי..."
טריוויאליזציה	"זה קורה אבל זה לא משנה..."
	"זה לא משפיע עלי..."
	"אני לא אחראי על כך..."
חסרי כוח	"זה קורה וזה משפיע עלי..."
	"זה לא אשמתי, זו אחריות של אחרים..."
	"איזה שינוי אני יכול כבר לעשות?..."
מזדהים	"זה קורה וזה משפיע עלי..."
	"יש לי מידה מסוימת של אחריות
	אך מה יקרה אם אהיה מעורב..."
פעילים	"זה קורה, אני מעורב, אני רוצה לעשות משהו בנדון
	כיצד אוכל לעזור?..."

כאמור, המטרה של העבודה התהליכית היא ליצור שינוי בעמדת הנערים כך שתנוע לאורך הרצף עד מתוך שאיפה שנצליח לעודד אותם להפוך לפעילים. כמובן, הקבוצות הקשות לעבודה מורכבות מאותם נערים שמגיבים בהכחשה או בטריוויאליזציה. חשוב לזכור כי במקרים רבים האחיזה בעמדות אלו היא תוצאה של הידיעה כי עבור קבוצת השווים התנהגות אגואיסטית והתעלמות מצרכיו, או מנקודת מבטו של האחר, נתפסת כצורת התנהגות

שמאשרת דומיננטית, כוח ושליטה. לכן, חלק גדול מהעבודה יהיה סביב הנערים הללו, בניסיון לפרוץ פתח קטן בתוך ההתנגדות שלהם לשינוי.

לפרטים נוספים ניתן לפנות ל-ד"ר ירון שוורץ

Yaron.migdar@gmail.com